

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผ่องใสเป็นนิจ แต่เศร้าหมองแล้ว เพราะอุปกิเลสที่จรมา

สภาพจิตเดิมแท้หมายถึง ปฏิสนธิจิต ภวังคจิต เป็นจิตที่ไม่ได้เศร้าหมองเพราะเป็น มหาวิบากจิต เป็นสภาพที่ผ่องใสไม่มี ราคะ โทสะ โมหะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา กลุ้มรุม

พอขึ้นสู่ชวณะ นับตั้งแต่ ภาวนิกันตัก โลกชวณะ เศร้าหมองแล้วด้วยอุปกิเลสที่จรมาเป็นต้น

อุปกิเลส ๑๖ หรือ จิตตอุปกิเลส ๑๖

ธรรมเครื่องเศร้าหมอง , สิ่งที่ทำให้จิตขุ่นมัว รับคุณธรรมได้ยาก ดุจผ้าเปอะเปื้อน ซ่อมไม่ตี

● อภิขณาวิสมโลภะ โลกะไม่สมควร	● มายา มารยา
● พยาบาท คิดร้าย	● สาถยยะ โอ้อวด
● โภระ ความโกรธ	● ถัมภะ หัวดี้อ
● อุปนาหะ ความผูกโกรธ	● สारัมภะ แข่งดี
● มัภชะ ความลบหลู่ดูนท่าน	● มานะ ทะนงตน
● ปลาสะ ความดีเสมอ	● อติมานะ ดูหมิ่น
● อิสสา ความริษยา	● มทะ มัวเมา
● มัจฉริยะ ความตระหนี่	● ปมาทะ ประมาท

อภิขณาวิสมโลภะ

คิดเพียงสิ่งอยากได้ โลกไม่สมควร, โลกกล้า จ้องจะเอาไม่เผื่อกว่า ควร หรือ ไม่ควร

ปรสมปตฺตินิ สกกรณอิจฺจาลกฺขณา **ลักษณะ**

มีความปรารถนาทำสมบัติของผู้อื่นให้เป็นของตน

เตนากาเรน ปสฺสคภาวธา **กิจ**

มีความเกี่ยวข้องโดยอาการอย่างนั้น **การยึดติดเกาะไม่ออก**

ปรสมปตฺตติอภิมุขภาวปจฺจุปฏฐานา **ผลปรากฏ**

มีความมุ่งหมายแต่สมบัติของผู้อื่น

ปรสมปตฺตติสุ อภิติปทฐานา **เหตุใกล้ให้เกิด**

มีความยินดีสิ่งในสมบัติของผู้อื่น

อโยนิ โสมนสิการ

โลภะที่ไม่สมควร ตอกเส้นเดียวก็จะเอา

ลักษณะของอภิขณา คือเมื่อเข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องในอารมณ์ใดก็เข้าไปติดในอารมณ์นั้น เกาะไม่ออก เปรียบเหมือนโยนชิ้นเนื้อเข้าไปในกระทะร้อน

ฝั่งรากลึกทำให้กุศลศีลไม่เจริญ ทำให้ศีลเศร้าหมอง

การละอภิขณาวิสม โลภะ ต้องมีโยนิ โสมนสิการ ไม่เชื่อต่อกิเลส

การพรรณนา เชิญชวน กระตุ้นอภิขณาวิสม โลภะเกิด ทำให้มนุษย์อ่อนแอ ต้องพึ่งพาอาศัย เสียง กลิ่น รส สัมผัส เช่น โฆษณาว่ามนุษย์สวยงาม ทั้งที่ไม่งามไม่ดีจริง ต้องให้เห็นความจริงไม่ไปเชื่อในคำโฆษณา

พยาบาท

คิดร้ายเขา

จนทุกข์กลุญโณ **ลักษณะ**

มีการดูร้าย

วิสปปnrโส กิจ

อตุตโน นิสฺสยทหนโรโส วา มีอันกระสับกระส่าย หรือ เหมือนคนกินยาพิษ

แผดเผาที่อยู่ของตน

แผดเผาที่ตั้งคือหทัยวัตถุแล้วแผ่
ไปทั่วร่างกายเหมือนไฟไหม้ป่า

ทูลสนปจฺจุปฏฐาโน ผลปรากฏ

มีการประทุษร้าย

อาฆาตวตฺตูปฏฐาโน เหตุใกล้ให้เกิด

มีอาฆาตวัตถุ

โทสะมีสภาพดูร้าย ประทุษร้ายอารมณ์
เหมือนเอาไม้ไปตุงเท้า ประทุษร้ายตนเองก็ได้ ผู้อื่นก็ได้

เมื่อ โทสะเกิดขึ้นมา เผาศีล แล้วผลักออกมาเป็นกายทุจริต วจีทุจริต

อาฆาตวัตถุ (เรื่องผูกอาฆาต) ๑๐ อย่าง

๑. อาฆาตเพราะคิดว่า เขาเคยทำความเสื่อมเสีย แก่เรา
๒. อาฆาตเพราะคิดว่า เขากำลังทำความเสื่อมเสีย แก่เรา
๓. อาฆาตเพราะคิดว่า เขาจักทำความเสื่อมเสีย แก่เรา
๔. อาฆาตเพราะคิดว่า เขาได้เคยทำความเสื่อมเสีย แก่คนที่เรารัก
๕. อาฆาตเพราะคิดว่า เขากำลังทำความเสื่อมเสีย แก่คนที่เรารัก
๖. อาฆาตเพราะคิดว่า เขาจักทำความเสื่อมเสีย แก่คนที่เรารัก
๗. อาฆาตเพราะคิดว่า เขาได้เคยทำประโยชน์ แก่คนที่เราไม่ชอบ
๘. อาฆาตเพราะคิดว่า เขากำลังทำประโยชน์ แก่คนที่เราไม่ชอบ
๙. อาฆาตเพราะคิดว่า เขาจักทำคุณประโยชน์ แก่คนที่เราไม่ชอบ
๑๐. อาฆาตเพราะเหตุไม่สมควรต่าง ๆ มีการเดินชนนั้น สะดุดนี้ เป็นต้น

โกธะ

ความโกรธ

กุชฌนลกุขโณ ลักษณะ

จณฺขิกกถกุขโณ วา มีความเดือดดาล หรือ

มีความดุร้าย

อาฆาตกรรมโส กิจ

มีการผูกอาฆาต

ทุสฺสณปจฺจุปฏฐาโน ผลปรากฏ

มีความประทุษร้าย ประทุษร้ายที่ตั้งคือหทัยวัตถุ
หัวใจเด่นแรง

โทสะไม่ได้ขับเน้นการผูกอาฆาตไว้ แต่โกธะมีการผูกอาฆาตด้วย
เหตุใกล้คืออาฆาตวัตถุ

อุปนาหะ

ความผูกโกรธ

อุปนทฤษณลกฺขโณ **ลักษณะ**

มีความผูกโกรธ ผูกโกรธอย่างมั่นคง

เวร็ อปฺปฏินิสฺสชฺชนรโส **กิจ**

มีการไม่สละทิ้งการจองเวร

โกธานุปฺปนฺนุชฺฌาวปจฺจุปฺภูตฺวาน **ผลปรากฏ**

มีการโกรธติดต่อเรื่อยไป

โทสะ โกรธ อุปนาหะ เป็นชื่อของโทสะ

โกรธผูกโกรธแต่ยังไม่มั่นคง ส่วนอุปนาหะ ผูกโกรธอย่างมั่นคง โกรธนานๆ ตามจองเวรทุกอรรถภาพ เช่นพระเทวทัตผูกโกรธพระพุทธเจ้าทุกชาติ

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ความโกรธมีในกาลก่อน ความผูกโกรธมีในกาลหลัง แปลว่าครั้งแรกเรียก โกรธ ต่อมาภายหลังเรียกอุปนาหะ

กิเลสเหล่านี้เกิดขึ้น ทำลายศีลให้เกิดไม่ได้เลย ศีลไม่เจริญเพราะอุปกิเลสเหล่านี้เล่นงาน

คำถาม เรื่องการผูก โกรธ ตอนแรกคิดว่าให้อภัยแล้ว แต่ต่อมาเห็นยังรู้สึกผูก โกรธอยู่จะ
ทำอย่างไร

อาการแบบนี้เพราะการผูก โกรธไม่ได้ถูกชำระจริง เป็นเพียงการข่มไว้
แล้วไม่ได้คิดให้อภัย

วิธีการที่จะไม่โกรธคนนั้นจะต้องคิดให้อภัยทั้งหมด
โดยการพิจารณาว่า เราได้ให้อภัยท่านผู้นี้จริงๆ แม้เขาจะไปอยู่ใน
บริบทใดก็ตาม เราจะไม่ทำความ โกรธความขัดเคือง
ความอมาตยาบาปให้เกิดขึ้น จะทำมูทิตาจิตให้เกิดขึ้นจริงๆ
ไม่เพียงในชาตินี้เท่านั้น หากไปอยู่ในภพชาติใดๆ จะไม่ทำความ
ขัดเคืองให้เกิดขึ้นจนกว่าจะถึงสิ้นวันพันทุกซ์

มักกะ

ความลบลู่คุณท่าน, ความลู่ความดีของผู้อื่น, การลบล้างปิดซ่อนคุณค่าความดี

ปรคุณมกขนลกขโณ **ลักษณะ**

มีความลบลู่คนอื่น

เตส วินาสนรโส **กิจ**

มีความทำคุณของคนอื่นให้พินาศ

ตทวจฉาทนปจจุปฐฐานโน **ผลปรากฏ**

มีการปกปิดคุณของคนอื่น

คำว่าลบลู่คุณหมายถึง คนๆนี้เขามีความดี มีศรัทธา ศील
ความดีใดๆที่เขามีอยู่ ก็ปกปิดคุณเขา

ปกปิดคุณความดีของเขาไม่นำมาเปิดเผย บางครั้งที่ไม่บอกหรือ
สรรเสริญเพราะกลัวคนอื่นไปชื่นชม

ปลาตะ (ปฬาส)

ความดีเสมอ, ยกตัวเทียมท่าน, เอาตัวขึ้นตั้งขวางไว้ ไม่ยอมยกให้ใครดีกว่าตน

ยุคคาคาหลกุกโณ ลักษณะ

มีการถือเป็นคู่แข่ง

ปรคูณหิ อุตตโนคุณานํ สมิตกรณโรส กิจ

มีการทำคุณของตนให้เสมอกับคุณของคนอื่น

ปรลํ คุณปฺปมาณน ผลปรากฏ

อุปฏฐานปจฺจุฏฐานโน มีการประมาณ (ตีค่า) เทียบคุณของคนอื่น

ปลาส หรือเขียนว่า ปฬาส

เช่นคนๆนี้มี ศีล สมาธิ ปัญญามากกว่า แต่ตั้งตัวเองให้ไปตีแข่งตีคู่
เป็นลักษณะของมานะ ยกตนชูตน

ทำให้ศีลกุศล ทานกุศล ไม่เกิดได้จริง

ทั้งหมดมาจากอโยนิโสมนสิการ

อิสสา

ความริษยา

ปรสมบุตติชยีนลกฤษณา **ลักษณะ**

ตสุสา อุกฤษณลกฤษณา วา มีความริษยาต่อสมบัติของคนอื่น หรือ
มีการทนไม่ได้ต่อสมบัติของคนอื่น

ตตุถ อนภริตริสา **กิจ**

มีความไม่ยินดียิ่งในสมบัติของคนอื่น **ภริตติ**

ตโต วิมุขภาวปัจจุปฏฐานา **ผลปรากฏ**

มีความเบือนหน้าหนีจากสมบัติของคนอื่น

เกิดได้ทั้งชายและหญิง

ริษยา เป็นปฏิปักษ์กับมูหิตา ทำลายจิตใจของมนุษย์ทำให้เข้าถึง
ทานกุศล ศีลกุศลไม่ได้ และเป็นเหตุแห่งการขัดแย้ง

ลักษณะกิจตุกะของอิสสาเจตสิก

๑. ประระสัมปัตติอุตฺตยฺชนะลักษณะ มีความริษยาในทรัพย์สมบัติ หรือ
คุณความดีของบุคคลอื่น เป็นลักษณะ

๒. ตตฺเตวะ อะนะภริตริสะ มีความไม่พอใจในทรัพย์สมบัติและคุณ
ความดีของผู้อื่นนั่นแหละ เป็นกิจ

๓. ตะโตวิมุขีภาวปะปัจจุปฏฐานา มีการเบือนหน้าหนีจากทรัพย์
สมบัติ หรือคุณความดีของบุคคลอื่น เป็นอาการปรากฏ

๔. ประระสัมปัตติปะทฎฐานา มีทรัพย์สมบัติ หรือ คุณความดีของ
บุคคลอื่น เป็นเหตุใกล้ให้เกิด

อิสสานี้ เป็นสภาวะที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของสัตว์ จึงยอมผูกพัน
สัตว์ไว้ในภพน้อยใหญ่ ซึ่งเรียกว่า สังโยชน์ อันได้แก่ อิสสาสังโยชน์
นั่นเอง

มัจฉริยะ

ความตระหนี่

อดทน สมบัติคุณคุณลักษณะ ลักษณะ

มีการซ่อนเร้นสมบัติของตน

อดทน สมบัติคุณ กิจ

ประหิสาธรรณภาวอสุขายนรล มีความไม่สบายใจ เมื่อสมบัติของตน

มีคนอื่นร่วมใช้สอยด้วย

สัจโกจนปัจจุภูฐาน ผลปรากฏ

มีการสยัหน้า

กิเลสสองตัว คือ อิสสาและมัจฉริยะ คือเหตุแห่งการขัดแย้ง

คนที่มีมัจฉริยะมากๆเหมือนคนใส่เสื้อเกราะ จะเกิดความอึดอัดคับข้อง

ลักษณะที่จุดๆของมัจฉริยะเจตสิก

๑. ลักษณะที่วา ละภิตัพพาทัง วา อคคะโน สัมปัตติมัง นิคุหะณะลักษณะมัง มีการปกปิดทรัพย์สินสมบัติของตนที่ได้มาแล้วหรือที่ควรจะได้ เป็นลักษณะ

๒. ประสาธระณะภาวะอักษะมะนะระสัง มีความไม่พอใจให้สมบัติของตนไปเป็นสาธารณะแก่ชนเหล่าอื่น เป็นกิจ

๓. สังโภจะนะปัจจุภูฐานัง วา กะภูกะัญจะตาปัจจุภูฐานัง มีความทอดอวดต่อการเสียดสละ เป็นอาการปรากฏ หรือมีการคดโกง เป็นอาการปรากฏ

๔. สะกะสัมปัตติปะทัญฐานัง มีทรัพย์สินหรือคุณความดีของตน เป็นเหตุก่อให้เกิดความตระหนี่นั้น ท่านกล่าวว่าเป็นความพิการของจิต หมายความว่า เมื่อจิตถูกความตระหนี่ครอบงำแล้ว ย่อมมีอาการป่วยอาพาธ คุณธรรมต่าง ๆ ได้แก่ ปิสาทิริ ความสงบที่ดี ลหุตา ความโปร่งเบาที่ดี มุทุตา ความอ่อนโยนที่ดี กัมมัญญตา ความเหมาะสมควรความพร้อมที่ดี ปาคุญญตา ความคล่องแคล่วที่ดี อุชุกตา ความซื่อตรงที่ดี ย่อมชบเซาและเหวี่ยงไปจากจิตใจ สภาพจิตใจย่อมตกอยู่ในอำนาจแห่งกิเลสซึ่งมีสภาพตรงข้ามกับคุณธรรมเหล่านั้นและทำให้จิตใจป่วยอาพาธหมดกำลังลง เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นจึงเป็นผู้มีอำนาจน้อย ไม่มีอำนาจวาสนา ไร้ญาติขาดมิตรสหาย อาจภวังเรื่องบริวารชน มีความเป็นอยู่อย่างอึดอัด

มัจฉริยะเจตสิก

มัจฉริยะ มี ๕ อย่าง

๑. อาวาสมัจฉริยะ	ตระหนี่ที่อยู่ (หวงอาวาส)
๒. กุลมัจฉริยะ	ตระหนี่ตระกูล (หวงตระกูล,หวง โยมอุปฐาก)
๓. ลาภมัจฉริยะ	ตระหนี่ลาภ (หวงลาภสักการะ, หวงเงินเดือน)
๔. วัณนมัจฉริยะ	ตระหนี่วรรณะ (หวงผิวพรรณ, หวงความงาม, หวงคุณความดี, หวงชาติ
ชั้น วรรณะ, หวงยศตำแหน่ง)
๕. รัชมัจฉริยะ	ตระหนี่ธรรมะ (หวงวิชาความรู้, หวงคุณธรรม)

อิสสา มัจฉริยะ เป็นเหตุแห่งความขัดแย้ง ทั้ง
เทวดา นาค ครุฑ คนธรรพ์
พระพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ในสังกัปะปัญหสูตร

ขันติวาทีตาบส ถูกพระราชาประทุษร้ายเพราะความหวง มัจฉริยะ
พระราชามีอาวาสมัจฉริยะ กุลมัจฉริยะ

พระโพธิสัตว์ขันติวาที ช่มกิเลสด้วยศีล
ทำทานบารมี คือ สละอัฐภาพเป็นทาน
ทำศีลบารมี คือ ไม่ยอมให้กิเลสคือโทสะมาทำลายศีล
บารมีทั้ง ๑๐ หมุนอยู่ตลอดเวลาขณะที่โดนทุบ โดนประทุษร้าย

บารมีเป็นนามธรรม เด่นชัดคือขันติบารมี

บารมี ๓๐ ทศ

จริยาคุณ

บารมี ๓๐ ทศ

บารมี ๑๐ ประการ มี ๓ ระดับ รวมเป็นบารมี ๓๐ ทศ ดังนี้

๑. **ทานะ** การให้ แบ่งปัน เสียสละ โดยไม่ยึดติดว่าเป็นของคนที่อีกต่อไป
๒. **ศีลตะ** การรักษากาย วาจา ใจ ไม่ให้เกิดโทษทั้งแก่ตนและผู้อื่น
๓. **เนกขัมมะ** การสละชีวิตครองเรือนออกบวชบำเพ็ญสมณธรรมเพื่อพ้นจากทุกข์
๔. **ปัญญา** การใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ยกระดับจิตขั้นสูง และแก้ไขปัญหา
๕. **วิริยะ** การพากเพียรเพื่อละบาปอกุศล และเพียรเพื่อบำเพ็ญบุญกุศล
๖. **ขันติ** การอดทน อดกลั้น ต่อสิ่งแฉดล้อม และทนต่อคำติและคำชม
๗. **สังจาจะ** การรักษาสัจจวาจา ซื่อตรง ไม่คดโกง กล่าวคำที่มีสาระประโยชน์
๘. **อธิฏฐานะ** การตั้งใจไว้ว่าจะประพฤติแต่กรรมดีและมุ่งมั่นจะทำความดีให้สำเร็จ
๙. **เมตตา** ความมีจิตใจเอื้ออ้อมอยู่ด้วยความปรารถนาต่อสัตว์ร่วมโลกทุกหมู่เหล่า
๑๐. **อุเปกขา** การวางใจไม่ให้พัวพันและแปรปรวนต่ออารมณ์ที่มากระทบทุกอย่าง

มายา

มารยา

กตปโรปัญญาทานลกขณา ลักษณะ

มีการปกปิดบาปที่ตนเองกระทำแล้ว

ตสุส นิกูหนรธา กิจ

มีการซ่อนเร้นบาปที่ตนเองกระทำแล้ว

ตทาวรณปจจุปฏฐานา ผลปรากฏ

มีการปิดกั้นบาปที่ตนเองกระทำแล้ว

ไม่กล้าเปิดเผย บาปที่ตนทำทางกาย วาจา ใจ
เสแสร้งแกล้งว่าเป็นคนดี เป็นคนแข็งกระด้างแต่แกล้งว่าเป็นคนอ่อน
โยน

เรียกว่าภาษาการเมือง เรื่องไหนที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวก็จะ
พูด เรื่องไหนที่จะเป็นผลเสียแก่ตัวก็ไม่พูด ปกปิดไว้

ผู้ปฏิบัติธรรมไม่ควร ถ้าปรารถนาศีลวิสุทธิแล้วจะต้องชำระมายา ให้ได้

ความหมายนี้ ไม่ใช่มารยาหญิง

สาถยยะ

ความไอ้อดหลอกเขา, หลอกด้วยคำไอ้อด

อตุตโน อวิชขมานคุณปุกาสนลกขณ ลักษณะ

มีการชอบเปิดเผยคุณที่ตนเองไม่มี

เตลั สมุทาหรณรส กิจ

มีการประมาวลมาซึ่งคุณที่ตนเองไม่มีเหล่านั้น

สรีราการหิปี ผลปรากฏ

เตลัวิภูตรณปจจุปฏฐาน มีการทำคุณที่ตนเองไม่มีเหล่านั้นให้ปรากฏแม้โดย

อาการทางร่างกาย

ชอบอวดคุณที่ไม่มีอยู่จริงในตน ชีไม้

เช่นนักบวชเสแสร้ง อวด ประกาศ ว่าตนมีเมตตา มุทิตา กรุณาเหล่านี้เป็นต้น

อัมภา

ความห้าวห้าว, กระด้าง

จิตตสฺส อุตฺตมตภาวลกฺขโณ **ลักษณะ**

มีความที่จิตผยอง

อุปฺปติสฺสยวฺตฺติโรโส **กิจ**

มีพฤติกรรมที่ไม่ยำเกรง

อมทฺทวตฺตปาจฺจุปฺปฐฺฐานโณ **ผลปรากฏ**

มีความไม่อ่อนโยน

จิตหยาบกระด้าง ลำพองขึ้น พองขึ้น

จิตที่แข็งเรียกว่าดี มีความประพฤติที่ไม่เชื่อฟัง ดีอกระด้างไม่ฟังใคร

จิตผยอง ไม่อ่อนโยนอ่อนน้อม

ทิวฐิมานะมีกำลังมาก

คำถาม การให้ของรักจะมีความสุขได้อย่างไร ยิ่งเครียดกลุ่มทุกข์

การให้ที่เป็นปัญหานั่ง แท้จริงแล้วมีความสุขจริงๆ ตัวอย่างเช่นแม่ยอมสละ ผ่าตัดคลอดแม่จะเจ็บปวดก็ยอมและมีความสุขใจ พ่อแม่ยอมสละเวลานอนเพื่อเลี้ยงดูลูก

สังคมที่ยืดโยงกันได้ อ่อนโยนกันได้ เป็นมาได้ด้วยความสมัครสมานสามัคคี มีการรัก มีการตอบแทนคุณ มีการปฏิบัติต่อกันดีเพราะมีคนให้มีคนสละ

สารัมปะ

ความแข่งดี, ไม่ยอมลดละ มุ่งแต่จะเอาชนะกัน **ในที่นี้เอาการแข่งดีที่เป็นอกุศล**

กรรมตุตตริยลกฺขโณ **ลักษณะ**

มีการทำความดีให้เหนือไว้

วิปจฺจนิกตารโส **กิจ**

มีการแสดงตนเป็นข้าศึกต่อคนอื่น

อการวปจฺจูปฏฐาโน **ผลปรากฏ**

มีความไม่เคารพ

การแข่งดีที่เป็นกุศล เช่น พิจารณาตัวเองว่าหากเราสละน้อย ไม่สามารถกำจัดมัจฉริยะ
ในใจได้ เราต้องทำให้มากกว่า ศรัทธา ปัญญา ความเพียรจริงจะเกิด เป็นการแข่งเพื่อ
กำจัดกิเลสภายในตน

อสทิสทาน เป็นการแข่งดีที่เป็นกุศล

มานะ

ความถือตัว, ทะนงตน

อุหฺนฺติลกฺขโณ **ลักษณะ**

มีความถือตัว

อหฺงการโร **กิจ**

มีความถือตัวว่าเป็นเรา

อุทฺธุมตภาวปจฺจุปฺภฺฐานโน **ผลปรากฏ**

มีความพองขึ้น

มานะไม่ใช่ความขยันความเพียร แต่หมายถึงความทะนงตน ถือตน เป็นกิเลส เทียบตน พองตน ถือตัวว่าเป็นเราเป็นเขา

อติมานะ

ความถือตัวยิ่งกว่าเขา, ดูหมิ่นเขา

อพภูณุนติลกขโณ **ลักษณะ**

มีความเย่อหยิ่ง

อติวิยะ อหุงการโรโส **กิจ**

มีความถือตัวว่า เป็นเราจัด

อจจุทฐุมตภาวปจจุปฐฐานโน **ผลปรากฏ**

มีความหยิ่งจองหอง

เราดีกว่าเขา สูงกว่าเขา ประเสริฐกว่าเขาจนไม่ยอมเอาไปเทียบไป
เปรียบ ถ้ามีใครมาเทียบก็จะโกรธ

อุปมาเหมือนอึ่งอ่างพยายามพองตน

พระโสดาบันละมานะที่เป็นไปในอบายภูมิได้ แต่มานะชั้นละเอียด ละได้ที่
อรหัตมรรค

มทะ

ความมัวเมา

มตุตถาวลภุชโณ **ลักษณะ**

มีความมัวเมา

มทคานทรโส **กิจ**

มีความยึดถือด้วยการมัวเมา

อุมุมาทปจจุปฐฐานโน **ผลปรากฏ**

มีความคลั่งไคล้

มีความเมาแห่งจิต เมาในชาติ ตระกูล โคตร วรรณะ สีผิว
ยังสัมปยุตตธรรมให้ยึดถือซึ่งความเมาของตนเป็นลักษณะ

เมาในความเป็นหนุ่มสาว ทรัพย์สมบัติ

ความบ้าแห่งจิตเป็นผลปรากฏ

ยศช้าง ขุนนาง พระ ช่างไม่รู้เรื่อง ให้พระทำตัวเหมือนช้างคืออย่าไปเมากับความมียศ

ปมทะเล

ความประมาท, ละเลย, เลินเล่อ

ปล่อยจตุร กามคุณสุจิตต์โอสถศกคฤชโณ **ลักษณะ**

มีการปล่อยจิตไปในเบญจกามคุณ

โอสถศกคานุปทานโร **กิจ**

มีการกระตุ้นให้ปล่อยจิตมากขึ้น

สตีวิปวาสปล่อยจตุรโณ **ผลปรากฏ**

มีความขาดสติ

ปล่อยจิตหมายถึงไม่มีสติกำกับอยู่
เผลอบ่อยๆ สติไม่อยู่กับตัว เลินเล่อ ผันเพื่อนเลือนหลง

คำถาม หากผู้ใหญ่สอนเด็ก อย่าข้ามตน ถือว่าผู้ใหญ่มีมานะหรือไม่

อยู่ที่ความคิดนั้น พูดเพื่อยกตนชูตนเปรียบเทียบกับตน หรือพูดเพื่อให้คำแนะนำ ถ้าพูดเพื่อแนะนำไม่อย่าทำให้เด็กกระด้างกระเดื่อง เพราะการเคารพกันก็จัดว่าเป็นศีลที่พึงปฏิบัติต่อกัน เป็นวัฒนธรรม ซาติวุฒิ วยวุฒิ คุณวุฒิ

คีลหมวด ๔

๑๔๔

- (๑) คีลที่มีความเสื่อมนั้นเป็น หานภาคคีล (ภิกษุผู้ประกอบด้วยมิตร ผู้ไม่มีศีล ไม่เข้าหาผู้มีศีล ไม่รู้โทษในลักษณะ และไม่ศึกษาเพื่อให้รู้ด้วย คิดแต่สิ่งที่ไม่ควร ไม่รักษากัจจอินทริย์ คีลของภิกษุนั้นไม่มีความเจริญ จะมีแต่ความเสื่อมอย่างเดียวเท่านั้น นี่เป็น หานภาคคีล)
- (๒) คีลที่ไม่เจริญ ไม่เสื่อม ตั้งอยู่เหมือนเดิมนั้นเป็น จูติภาคคีล (ภิกษุที่มีความพอใจในความสมบูรณ์ด้วยศีลอย่างเดียว ไม่มีความปรารถนาในการเจริญกรรมฐาน วิปัสสนา ไม่ได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ยิ่งกว่าศีลนั้น อยู่กับศีลนั้นอย่างเดียวเท่านั้น เป็น จูติภาคคีล)
- (๓) คีลที่มีความพิเศษนั้นเป็น วิเสสภาคคีล (ภิกษุนอกจากสมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว ยังไม่อ้อม เจริญสมาธิอีก คีลของภิกษุผู้ประกอบด้วยสมาธิที่เป็นพิเศษนั้น เป็น วิเสสภาคคีล)
- (๔) คีลที่ทำลายกิเลสนั้นเป็น นิพเพธภาคคีล (ภิกษุไม่พอใจเพียงมีศีลสมบูรณ์อย่างเดียว ยังพยายามเจริญพลวิปัสสนาญาณ เพื่อความเบื่อหน่ายในสังขารศีลของภิกษุนั้นทำลายกิเลส เพื่อได้รับมรรคผลอันเป็นประโยชน์นั้น เป็น นิพเพธภาคคีล)

หानภาคคีล

คีลมีความเสื่อม เพราะไม่ศึกษา ไม่เข้าหาผู้รู้ ไม่สำรวมอินทริย์เป็นต้น

จูติภาคคีล

คีลไม่เสื่อม ตั้งอยู่แต่ไม่เจริญขึ้น มีแต่ศีลอย่างเดียวไม่พัฒนาสู่สมถกัมมฐาน หรือวิปัสสนากัมมฐาน ต่อยอดไม่ได้ ไม่เป็นไปต่อวิปปฏิสาร

วิเสสภาคคีล

ทำศีลให้เจริญแล้วรู้สึกไม่อ้อมไม่พอ นำศีลมาระลึกและทำให้กว้างขวางขึ้น มองไปทุกกระแสชีวิตว่าเรามีเจตนาไม่ฆ่า ยังความปลอดภัยแผ่ไมตรีจิตแก่มนุษย์ทั่วจักรวาล รวมถึงสัตว์ทุกชนิด ใจเป็นไปกับเมตตา เจริญพัฒนาขึ้น วิเศษขึ้น

นิพเพธภาคคีล

พัฒนาพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ พัฒนารั้งวิปัสสนาญาณและแห่งตลอดอริยสัง